

Wstęp

Monografia oddawana w ręce Czytelników poświęcona jest instytucji, mającej niezwykle istotne znaczenie w komunikacji interpersonalnej, do której dochodzi na wszystkich bez wyjątku płaszczyznach ludzkiej działalności. Instytucją tą jest interpretacja. Niemal w każdym przypadku aktywności człowieka¹ pojawia się pytanie, jak należy rozumieć określone zachowanie się, które może przybierać różne postacie (np. stworzenie utworu muzycznego, dzieła sztuki, dzieła literackiego) czy być elementem różnych stanów faktycznych doniosłych prawnie. Interpretacja jest przedmiotem zainteresowania różnych dyscyplin. Jest rozpatrywana w różnych dziedzinach sztuki, muzyce, literaturze, językoznawstwie czy filozofii. Interpretacją aktów komunikacji zajmuje się także psychologia, socjologia, nauki społeczne, a także ostatnio dynamicznie rozwijająca się neuronauka poznawcza. Interpretacja jest w końcu bardzo istotna dla dyscypliny, którą jest prawo. W tym ostatnim zakresie interpretacja odnoszona jest do aktów prawnych oraz działania podejmowanego przez podmioty prawa, tj.: jednostronnych oświadczeń woli, umów oraz innego prawnie relewantnego zachowania się.

Patrząc na interpretację z tak szerokiej perspektywy można postawić wiele pytań, np.: czy w tych różnych, często bardzo odległych dyscyplinach i dziedzinach, występuje jakiś wspólny mechanizm obejmujący metody i dyrektywy interpretacji? Czy jest możliwe powiązanie tych różnych płaszczyzn za pośrednictwem wspólnego mianownika, gdy chodzi o interpretację? Czy do wspólnego mianownika można dojść pytając o intencję określonego podmiotu (kompozytora, artysty malarza, rzeźbiarza, grafika, autora tekstu, np. pisarza, czy też ustawodawcy albo składającego oświadczenie woli, bądź stron umowy). Czy interpretacja sprowadza się wyłącznie do poszukiwania intencji, a wykroczenie poza intencję powoduje, że interpretator przestaje być interpretatorem, a interpretacja kończy się z chwilą zaprzestania poszukiwania rzeczywistej intencji (zamiaru)? Czy rzeczywiście jest tak, że dla interpretatora intencja podmiotu podejmującego określony rodzaj aktywności (np. autora) jest odpowiedzią na wszystko²? Dowiedzenie tej tezy prowa-

¹ Odnosząc to stwierdzenie do płaszczyzny prawa prywatnego, należałoby szerzej określić zakres podmiotowy i objąć nim nie tylko człowieka jako osobę fizyczną, ale także pozostałe podmioty prawa, tj. osoby prawne i jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym system prawny przyznaje zdolność prawną [por. np. art. 1 w zw. z art. 33¹ ustawy z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16 poz. 93 ze zm.) dalej jako: KC].

² Intencja autora *is the answer to everything* dla S. Fisha zajmującego się przede wszystkim interpretacją prawa. Zob. prace tego autora, a w szczególności: *There Is No Textualist Position*, SDLR 2005, t. 42, oraz *There Is No Textualist Position: Why a Text Can Only Mean What Its Author Intends*, Sibley Lectures, 2006 Paper 10; dostępny na stronie: http://digitalcommons.law.uga.edu/lectures_pre_arch_lectures_sibley/10, a także *Interpretacja, retoryka, polityka. Eseje wybrane*, przekł. K. Abriszewski *et al.*, Kraków 2002. Stanowisko przyjmowane przez S. Fisha wpłynęło na ukształtowanie się także

dziłoby do wspólnego mechanizmu, wspólnego mianownika łączącego wszystkie rodzaje aktywności ludzkiej właściwe dla różnych dyscyplin, w których interpretacja odgrywa istotną rolę. Nasuwa się w tym miejscu skojarzenie z poszukiwaniem teorii wszystkiego (ang. *Theory of Everything*, TOE)³. Motywem przewodnim dążenia do TOE jest chęć odnalezienia „wspólnego korzenia” czterech fundamentalnych oddziaływań w fizyce⁴. Mianem TOE określa się teorie usiłujące połączyć mechanikę kwantową z ogólną teorią względności i stworzenie teorii grawitacji kwantowej⁵. Żadna z teorii podejmujących próby takiego połączenia nie została jednak do tej pory potwierdzona. Nie udało się, póki co, stworzyć tej pożądanej przez wielu fizyków teorii, ale o tytuł „teorii wszystkiego” ubiega się obecnie wiele hipotez.

Analiza rozwiązań przyjmowanych w aktach prawa modelowego (*soft law*) oraz wspólnym europejskim prawie sprzedaży (CESL), a także obserwacja praktyki kontraktowej nie pozwala na udzielenie pozytywnej odpowiedzi na trzy z ostatnich wyżej postawionych pytań. Z perspektywy prawa umów i powszechnie przyjmowanych normatywnych dyrektyw interpretacyjnych, stanowisko, zgodnie z którym jedynym właściwym sposobem interpretacji jest poszukiwanie intencji (zamiaru) składającego oświadczenie bądź wspólnego zamiaru stron, jest nie do przyjęcia. Poszukiwanie intencji autora (bez względu na przedmiot bądź rodzaj zachowania będący uzewnętrznieniem jego woli, np. określony tekst, dzieło sztuki, utwór muzyczny itd.) nie stanowi wyjaśnienia celu i istoty każdej interpretacji dotyczącej komunikacji interpersonalnej bądź komunikacji autora tekstu, bądź dzieła z inną osobą za jego pośrednictwem.

Przedmiotem oddawanej do rąk Czytelnika monografii jest instytucja interpretacji umów. Instytucja ta jest badana głównie z perspektywy rozwiązań przyjmowanych w aktach prawa jednolitego tworzącego tzw. *New Lex Mercatoria*⁶. Chodzi tu zarówno o akty o charakterze wiążącym, jak i niewiążącym (*soft law*). Niektóre z tych aktów mają charakter europejski, inne natomiast zasięg globalny. Przedmiotem badań są rozwiązania odnoszące się przede wszystkim do interpretacji umów, choć także do jednostronnych czynności prawnych, przyjęte w aktach prawa modelowego oraz projekcie wspólnych przepisów do-

poglądów przyjmowanych w naszym piśmiennictwie. Zob. w szczególności monografię Z. *Tobora*, W poszukiwaniu intencji prawodawcy, Warszawa 2013, s. 13 i n.

³ Zob. bliżej J.D. *Barrow*, *Theories of Everything: The Quest for Ultimate Explanation*, Oxford 1990; S. *Hawking*, *The Theory of Everything: The Origin and Fate of the Universe*, New Millennium Press 2002 (także wydanie polskie: S. *Hawking*, *Teoria wszystkiego, czyli krótka historia Wszechświata*, przekł. M. *Lipa*, Editio 2009).

⁴ Chodzi tu o oddziaływanie: elektromagnetyczne, jądrowe słabe, jądrowe silne i grawitacyjne.

⁵ Problematykę tę podejmuje i w sposób sceptyczny wyjaśnia M. *Heller* m.in. w opracowaniach: *Filozofia kosmologii. Wprowadzenie*, Kraków 2013 oraz *Ostateczne wyjaśnienie wszechświata*, Kraków 2008.

⁶ Odnośnie do tego terminu i założenia ciągłego rozwoju *legis mercatoriae* zob. bliżej K.P. *Berger*, *The Creeping Codification of the Lex Mercatoria*, The Hague–London–Boston 1999, a także na stronie: <http://www.trans-lex.org/content.php?what=8>; T.J. *Röder*, *The Roots of the „New Law Merchant”: How the international standardization of contracts and clauses changed business law* (artikel von 4 Oktober 2006), *Erste europäische Internetzeitschrift für Rechtsgeschichte*, dostępny na stronie: <http://www.forhistiur.de/zitat/0610roeder.htm>.

tyczących umowy sprzedaży (*Common European Sales Law*, dalej: CESL)⁷. Dla określenia tych przepisów uprawniona wydaje się nazwa „wspólne europejskie prawo sprzedaży”, będąca dosłownym tłumaczeniem tytułu projektu rozporządzenia⁸.

Z aktów o charakterze wiążącym zasadnicze znaczenie, ze względu na przedmiot monografii, ma Konwencja wiedeńska z 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów (dalej: CISG)⁹. Natomiast gdy chodzi o akty niemające charakteru wiążącego, uwzględniono rozwiązania przyjęte w Regulach Międzynarodowych Umów Handlowych UNIDROIT (*Principles of International Commercial Contracts*, dalej: UPICC, bądź Reguły UNIDROIT)¹⁰, Zasadach Europejskiego Prawa Umów (*Principles of European Contract Law*, dalej: PECL)¹¹, projekcie Wspólnego Systemu Odniesienia (*Draft Common Frame of Reference*, dalej: DCFR)¹², *Feasibility Study* dotyczącym umowy sprzedaży jako instrumentu opcjonalnego (dalej: *Feasibility Study*)¹³ oraz wspomniany już projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspólnych europejskich przepisów dotyczących sprzedaży (CESL)¹⁴. W odniesieniu do ostatniego z wymienionych aktów, zostanie także przedstawione oświadczenie European Law Institute z 17.6.2013 r., w którym Instytut

⁷ Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspólnych europejskich przepisów dotyczących sprzedaży, KOM(2011)635 wersja ostateczna (dostępny na <http://eur-lex.europa.eu>).

⁸ Nazwa ta została zaproponowana przez P. Machnikowskiego w jego recenzji *Common European Sales Law (CESL)*. Commentary, R. Schulze (red.), C.H. Beck-Hart-Nomos 2012, s. 780, która ukazała się w *Kwartalniku Prawa Prywatnego (KPP)* 2013, Nr 2, s. 540 (zob. w szczególności przyp. 1 tej recenzji). Podobnie D. Wolski, Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspólnego europejskiego prawa sprzedaży, *KPP* 2013, Nr 3, s. 809 i n. W monografii posługują się przyjętą przez tych autorów terminologią.

⁹ Dz.U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286.

¹⁰ UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts*, UNIDROIT Roma, wydania z: 1995, 2004, 2010 r.

¹¹ O. Lando, H. Beale (red.), *Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and Revised*, The Hague-London-Boston 2000.

¹² Zob. wersję DCFR z 2008 r., tj. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Interim Outline Edition, prepared by the Study Group on European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Ch. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke (red.), Sellier: European Law Publisher, Munich 2008, a także wersję z 2009 r., tj. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Outline Edition, prepared by the Study Group on European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Ch. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke (red.), Sellier: European Law Publisher, München 2009. Druga z tych wersji jest dostępna również z obszernym sześcioletnim komentarzem: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Full Edition, prepared by the Study Group on European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Ch. von Bar, E. Clive (red.), t. 1–6, Sellier: European Law Publisher, München 2009.

¹³ *Commission Expert Group on European Contract Law*, Feasibility study for a future instrument in European Contract Law, 3.5.2011 r. (dostępne na stronie: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/feasibility_study_final.pdf).

¹⁴ Zob. przyp. 7.

zaproponował zmiany wielu przepisów CESL i przygotował własną propozycję brzmienia regulacji objętej tym aktem¹⁵.

Kompleksowe badania nad interpretacją umów w powstałych w ostatnim dziesięcioleciu aktach prawa modelowego oraz CESL nie były dotąd podejmowane. Stan ten nie powinien dziwić z uwagi na to, że niektóre z tych instrumentów prawnych zostały opracowane w latach 2009–2011. W piśmiennictwie europejskim pojawiły się jedynie nie dość pogłębione opracowania dotyczące CESL¹⁶. Dostępne są również komentarze do niektórych rozwiązań modelowych¹⁷. Zasadniczo nie analizowano jeszcze rozwiązań przyjętych w ostatnio powstałych aktach prawa modelowego i CESL z perspektywy praw krajowych. Wyjątkiem jest Szkocka Komisja Prawa, która rozważała rodzime regulacje w świetle DCFR¹⁸. Warto również zwrócić uwagę, że niektórzy ustawodawcy wzorowali się na rozwiązaniach przyjętych w DCFR przy opracowywaniu nowych kodyfikacji w zakresie przepisów o interpretacji oświadczenia woli i umów¹⁹.

Podjęcie badań zakreślonych tematem monografii jest zatem uzasadnione co najmniej z trzech względów. Po pierwsze, kompleksowe badania obejmujące wszystkie wyżej wymienione akty nie były dotąd zasadniczo podejmowane w naszym piśmiennictwie²⁰ ani w piśmiennictwie europejskim²¹. Warto zatem zbadać, czy filozofia i założenia dotyczące

¹⁵ Zob. *European Law Institute*, Statement of the European Law Institute on the Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law COM(2011) 635 Final. 1st Supplement: Reactions to the Draft Report of 18 February 2013 r. of the EP Committee on Legal Affairs, dostępny na stronie: http://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/S-2-2012_Statement_on_the_Proposal_for_a_Regulation_on_a_Common_European_Sales_Law.pdf. Prace nad tym dokumentem wciąż jeszcze trwają. Nie został on jeszcze zatwierdzony przez Radę ELI, stąd nie należy go traktować jako oficjalnego stanowiska ELI.

¹⁶ Zob. *F. Maultzsch*, Art. 58–65 Auslegung, [w:] *Ein einheitliches europäisches Kaufrecht*, *M. Schmidt-Kessel* (red.), München 2012, s. 203–226.

¹⁷ Zob. publikacje z przyp. 11 i 12 (sześciotomowy komentarz do DCFR z 2009 r.), a także: *Principles of European Contract Law and Dutch Law. A Commentary*, *H.N. Schelhaas et al.*, The Hague 2002; *Principles of European Contract Law and Italian Law*, *L. Antonioli, A. Veneziano*, The Hague 2005. Opracowano również komentarz do CESL: *Common European Sales Law (CESL). Commentary*, *R. Schulze* (red.), Baden-Baden 2012.

¹⁸ *Scottish Law Commission*, Review on Contract Law. Discussion Paper on Interpretation of Contract, February 2011, Discussion Paper No. 147, dostępny na stronie: <http://www.scotlawcom.gov.uk/publications/discussion-papers-and-consultative-memoranda/2010-present/>.

¹⁹ Przykładem są ustawodawcy: polski i czeski. Bliżej na ten temat w Rozdziale V.

²⁰ *Z. Radwański*, Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom, Warszawa 1992; *tenże*, Rozdział II. Wykładnia oświadczeń woli, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2. Prawo cywilne – część ogólna, *Z. Radwański* (red.), Warszawa 2008, s. 37 i n.; *A. Jędrzejewska*, Koncepcja oświadczenia woli w prawie cywilnym, Warszawa 1992; *M. Romanowski*, Ogólne reguły wykładni kontraktów w świetle zasad europejskiego prawa kontraktów a reguły wykładni umów w prawie polskim, PPH 2004, Nr 8, s. 11–18; *tenże*, Szczegółowe reguły wykładni kontraktów w świetle zasad europejskiego prawa kontraktów a reguły wykładni umów w prawie polskim, PPH 2004, Nr 9, s. 12–18. Temat interpretacji umów w CESL podjęłam ostatnio w artykule pt. „Metoda wykładni umów w projekcie *Common European Sales Law*”, TPP 2012, Nr 4.

²¹ Analizę interpretacji umów przeprowadziła w 2006 r. *N. Kornet*, *Contract Interpretation and Gap Filling: Comparative and Theoretical Perspectives*, Antwerpen 2006; zob. również opracowanie *C.W. Canaris, H.Ch. Grigoleit*, *Interpretation of Contract*, [w:] *Towards a European Civil Code*,

wykładni umów, przyjęte w rozwiązaniach konwencyjnych (CISG) pozostają nadal aktualne. Czy też – zgodnie z tendencjami przyjmowanymi ostatnio w teorii prawa²² – są one nie tylko przestarzałe, lecz także dotknięte metodologicznym błędem, a rozwiązania przyjmowane w kolejnych aktach prawa międzynarodowego dotyczącego umów, niczym kalka, ten błąd powielają²³. Po drugie, od wydania w 1992 r. dwóch monografii dotyczących interpretacji oświadczeń woli (również z perspektywy prawoporównawczej) *Z. Radwańskiego* i *A. Jędrzejewskiej* upłynęło ponad dwadzieścia lat²⁴. W tym czasie nastąpił znaczny rozwój międzynarodowego prawa umów w skali zarówno europejskiej, jak i globalnej. Autorzy ci mogli z perspektywy międzynarodowej odnieść się z oczywistych względów tylko do rozwiązań przyjętych w Konwencji wiedeńskiej z 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów (CISG). Po trzecie, w multicytrycznych systemach prawnych²⁵ występuje wiele rozwiązań dotyczących interpretacji mających różny charakter prawny. W różny sposób mogą też one być wykorzystane. W określonym zakresie zastosowanie rozwiązań przyjętych w wymienionych aktach prawa jednolitego zależy od aktywności stron umowy, w innym znów – ich zastosowanie jest od stron niezależne. Ponadto nowe możliwości jeszcze otworzą się z chwilą zyskania przez *Common European Sales Law* jako instrumentu opcjonalnego mocy wiążącej, z uwagi na jego wyjątkowy charakter²⁶. W takiej sytuacji niezmiernie istotne jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jakiej relacji akty te pozostają do siebie, zarówno gdy chodzi o konsekwencje wynikające z ich charakteru prawnego, jak i zawartości merytorycznej w zakresie interpretacji umów. Warto zidentyfikować zatem wspólne mechanizmy i różnice w zakresie metod i dyrektyw interpretacyjnych, aby podjąć odpowiednią aktywność w razie potencjalnej „konkurencji” poszczególnych aktów wynikającej z zakresu ich zastosowania.

Badania nad prawem umów w zakresie interpretacji unormowanej w analizowanych aktach zostaną przeprowadzone z wykorzystaniem metody autonomicznej²⁷ i europejskiej²⁸.

A.S. Hartkamp et al. (red.), wyd. 4, Alphen aan den Rijn–Nijmegen 2011, s. 587–618, które zawiera już odniesienia do DCFR, ale nie obejmuje rozważań dotyczących CESL ani TRANS-LEX Principles.

²² Por. monografię *Z. Tabora*, W poszukiwaniu intencji prawodawcy, Warszawa 2013.

²³ Bliżej zajmuję się tym w opracowaniu *Interpretation of Juridical Acts in Polish Private Law (Are we still Missing the Whole Point of the Only Right Interpretation Method in Private Law?)*, [w:] *Free Movement of Goods and Persons Across the Polish – Czech - Slovak Borders. Legal Differences and Similarities*, *B. Mikołajczyk* (red.), Katowice 2012, s. 19–32.

²⁴ Zob. monografie tych autorów cytowane w przyp. 20.

²⁵ Pojęcie to przyjmuję za *E. Łętowską* (taż), *Multicytryczność współczesnego systemu prawa i jej konsekwencje*, *PIP* 2005, Nr 4; *Multicytryczność współczesnego systemu prawa i wykładnia jej przyjazna*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana, L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar* (red.), Kraków 2005).

²⁶ Bliżej zajmuję się aktualnym charakterem tego aktu oraz jego charakterem po uzyskaniu przez niego mocy wiążącej w Rozdziale IV.

²⁷ Bliżej zob. *M. Gebauer*, *Uniform Laws, General Principles, and Autonomous Interpretation*, *ULR* 2000, Nr 4, s. 683–705, dostępny na stronie: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gebauer.html>.

²⁸ Bliżej odnośnie do tej metody zob. *H. Fleischer*, *Europäische Methodenlehre: Stand und Perspektiven (European Methodology: Current Positions and Future Perspectives)*, *RabelsZ* 2011, t. 75, Nr 4, s. 700–729 (Max Planck Private Law Research Paper No. 11/12) dostępny na stronie: <http://ssrn.com/abstract=1922689>.

Metoda autonomiczna zostanie zastosowana w odniesieniu do CISG²⁹, a także TRANS-LEX Principles³⁰ oraz UPICC³¹. Natomiast w przypadku aktów europejskiego prawa umów, tj. PECL, DCFR, a także CESL, obok metody autonomicznej zostanie zastosowana tzw. metoda europejska³². Z dużym uproszczeniem można przyjąć, że wspólną cechą tych metod jest badanie unormowanych w nich instytucji, niezależnie od rozwiązań przyjmowanych w prawach krajowych. Stąd przy rozważaniu regulacji przyjmowanych w analizowanych aktach prawnych (o charakterze wiążącym i niewiążącym) nie będą czynione szczególne uwagi dotyczące rozwiązań normatywnych czy metod wykładni i stosowania prawa w systemach krajowych. Analiza rozwiązań dotyczących interpretacji umów przyjętych w aktach powstałych w ostatnich 10 latach nie jest, rzecz jasna, celem samym w sobie. Jest ona punktem wyjścia dla osiągnięcia celów dalszych, o których mowa niżej.

Rozważania dotyczące jednolitego prawa umów³³ są poprzedzone uwagami o charakterze prawnoporównawczym, w ramach których zostaną przedstawione niektóre rozwiązania krajowe, charakterystyczne dla 3 normatywnych modeli interpretacji³⁴. Mają one na celu pokazanie, czy rozwiązania międzynarodowe postrzegane jako tzw. *best solutions* odzwierciedlają rozwiązania krajowe, czy od nich odbiegają. Czy też można w ramach rozwiązań normatywnych dotyczących interpretacji, niezależnie od ich pochodzenia (od usta-

²⁹ Por. art. 7 ust. 1 CISG, z którego wywodzony jest nakaz autonomicznej wykładni konwencji. Zob. M. Gebauer, *Uniform Laws*, s. 685 i n.; M. Pazdan, [w:] *Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*. Komentarz, M. Pazdan (red.), Kraków 2001, s. 124, 126; U.P. Gruber, *Methoden des internationalen Einheitsrechts*, Tübingen 2004, s. 80 i n.; J. Felemegas, *Introduction*, [w:] *An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law*, J. Felemegas (red.), New York 2007, s. 10–13; I. Schwenzer, P. Hachem, [w:] *Schlechtriem & Schwenzer Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, wyd. 3, I. Schwenzer (red.), Oxford 2010, s. 130–133; P.P. Viscasillas, [w:] *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*, S. Kröll, L. Mistelis, P.P. Viscasillas (red.), Baden-Baden 2011, s. 113 i n.

³⁰ Odnośnie do interpretacji TRANS-LEX Principles zob. K.P. Berger, *The Creeping Codification*, s. 165–166; K.P. Berger, H. Dubberstein, S. Lehmann, V. Petzold, *The CENTRAL Enquiry on the Use of Transnational Law in International Contract Law and Arbitration – Background, Procedure and Selected Results*, dostępny na stronie: <http://www.trans-lex.org/000003>.

³¹ Por. § 5 i 6 Preambuly UPICC. Bliżej na temat autonomicznej wykładni UPICC zob. R. Michaels, [w:] *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*, S. Vogenauer, J. Kleinheisterkamp (red.), Oxford 2009, s. 56–57.

³² Por. np. art. 1:101 ust. 1 PECL, art. I.-1:102 ust. 1 DCFR, z którego wynika, że przepisy tego aktu powinny być interpretowane i uzupełniane autonomicznie zgodnie z ich celem oraz zasadami przyjętymi w DCFR. Zasady te są z kolei związane z płaszczyzną prawną i polityczną europejskiego prawa umów.

³³ Uprawnione jest używanie terminu „prawo jednolite” na oznaczenie aktów prawa międzynarodowego zarówno o charakterze wiążącym (np. Konwencja wiedeńska z 1980 r.), jak i aktów o charakterze niewiążącym (*soft law*, jak np. PECL czy DCFR). W zakresie tego terminu mieści się również akt o charakterze instrumentu opcjonalnego obejmujący wspólne europejskie prawo sprzedaży (CESL). Posługując się zatem terminem „prawo jednolite”, obejmuje nim regulacje konwencyjne, akty prawa modelowego (*soft law*) oraz wspólne europejskie prawo sprzedaży (CESL).

³⁴ Zob. rozważania w Rozdziale III.

wodawcy krajowego bądź międzynarodowego), zidentyfikować rozwiązania, które mogą być określone jako powszechnie uznawane w praktyce kontraktowej.

Ponadto warto przyrzeć się rozwiązaniom dotyczącym interpretacji umów, oświadczenia woli i innego zachowania się stron z perspektywy funkcji pełnionych przez akty prawa modelowego (*soft law*) i związanych z tym możliwości wykorzystania tych aktów w międzynarodowym obrocie handlowym (np. w ramach materialnoprawnego wskazania prawa)³⁵. Z perspektywy krajowej istotna jest natomiast, zalecana w większości z tych aktów, funkcja wykorzystania przez ustawodawców krajowych rozwiązań modelowych przy tworzeniu nowych kodyfikacji³⁶ bądź rozważania zmian obowiązujących przepisów o interpretacji umów.

Jednym z podstawowych celów tego opracowania jest rozważenie tego, czy przepisy normujące wykładnię umów w aktach prawa jednolitego, będące zarazem normatywnym wyrazem tzw. wykładni kombinowanej (subiektywno-obiektywnej), są funkcjonalne i stanowią przydatne narzędzie służące interpretacji umowy. Czy też koncepcja metody subiektywno-obiektywnej interpretacji nie zasługuje na aprobatę, i w konsekwencji nie powinna być przekładana na język normatywny w kolejnych aktach opracowywanych zarówno na płaszczyźnie międzynarodowej, jak i krajowej.

Rozważenie tej kwestii, również w odniesieniu do prawa polskiego, jest istotne. Opublikowany już bowiem został projekt I Księgi Kodeksu cywilnego³⁷, w którego przepisach o interpretacji oświadczenia woli i umów uwzględniono także kombinowaną metodę wykładni, przyjmując obok kryterium subiektywnego (tj. zamiaru stron, zamiaru składającego jednostronne oświadczenie woli) kryteria obiektywne, których zastosowanie chroni uzasadnione w danych okolicznościach oczekiwania kontrahenta i jego zaufanie (wzorzec rozsądnej osoby, względy rozsądku i słuszności). Projekt ten w zakresie przepisów o interpretacji umowy i innych oświadczeń woli (art. 84–92 projektu) został sformułowany z uwzględnieniem rozwiązań przyjętych w DCFR z 2008 r.³⁸, które z kolei stanowiły punkt odniesienia dla przepisów o interpretacji umowy we wspólnym europejskim prawie sprzedaży (CESL)³⁹. Ocena funkcjonalności i przydatności przepisów dotyczących interpretacji umów przyjętych w aktach prawa jednolitego może się zatem odnosić także do projektowanych przepisów krajowych.

³⁵ Bliżej na ten temat w Rozdziale IV.

³⁶ Por. np. odnośnie do celów PECL *O. Lando, H. Beale*, PECL, Parts I and II, s. XXII; w odniesieniu do DCFR zob. *Ch. von Bar, H. Beale, E. Clive, H. Schulte-Nölke*, [w:] DCFR Outline Edition 2009, s. 7–8, a co do celów TRANS-LEX Principles zob. uwagi we wprowadzeniu do zasad na stronie <http://www.trans-lex.org/content.php?what=8>.

³⁷ Zob. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, Księga I Kodeksu cywilnego. Projekt z uzasadnieniem, Warszawa 2009, s. 99–105 (art. 84–92 projektu).

³⁸ DCFR, Outline Edition 2008.

³⁹ Dotyczy to zarówno samego projektu rozporządzenia, jak i dokumentu opracowanego przez ekspertów, który stanowił podstawę do jego opracowania, czyli A European contract law for consumers and businesses: Publication of the results of the feasibility study carried out by the Expert Group on European contract law for stakeholders' and legal practitioners' feedback. Feasibility study for a future instrument in European Contract Law (3 May 2011), in: Annex IV, s. 14, który jest dostępny na stronie: http://ec.europa.eu/justice/policies/consumer/docs/explanatory_note_results_feasibility_study_05_2011_en.pdf.

Inspiracją do spojrzenia na rozwiązania jednolite z tej perspektywy były m.in. głosy odnoszące się krytycznie do metody kombinowanej i formułowane przeciwko niej poważne zarzuty⁴⁰. Otóż, zgodnie ze stanowiskiem krytycznym, metody kombinowanej posługującej się kryteriami obiektywnymi nie sposób nazwać metodą wykładni, w takim zakresie, w jakim wykracza ona poza poszukiwanie wspólnego zamiaru stron⁴¹. Interpretacja dokonywana przy pomocy kryteriów obiektywnych nie zasługuje bowiem w ogóle na miano interpretacji. U podstaw tego twierdzenia leży założenie dotyczące pojęcia interpretacji (wykładni)⁴². Otóż zgodnie z tym stanowiskiem, pojęcie wykładni powinno być ograniczone wyłącznie do odczytania zamiaru stron umowy bądź zamiaru składającego jednostronne oświadczenie woli. W konsekwencji próba odczytania sensu (zakresu i znaczenia) oświadczenia woli na podstawie kryteriów innych niż zamiar składającego oświadczenie woli nie mieści się już w zakresie terminu „wykładnia”. Obejmowanie pojęciem wykładni (interpretacji) różnego rodzaju „zabiegów”, którym towarzyszą kryteria obiektywne jest zatem nie do przyjęcia. Dlatego według tego stanowiska, wykładnia obiektywna jest obarczona błędem u samych podstaw i jest oceniana jako beżyteczna i przestarzała⁴³.

Kolejny cel tego opracowania jest związany z perspektywą krajową i zaproponowanymi przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości (dalej: KKPC) rozwiązaniami. Odniesienia do polskich rozwiązań dotyczących wykładni są czynione głównie w zakresie uwag *de lege ferenda*. Polski system prawny nie jest zatem zasadniczo analizowany *de lege lata*. W końcowej części monografii zostanie dokonana ocena przepisów art. 84–92 polskiego projektu w świetle rozwiązań przyjętych w analizowanych aktach prawa jednolitego. Wnioski dotyczące funkcjonalności rozwiązań międzynarodowych zostaną skonfrontowane z projektowanymi polskimi przepisami o interpretacji oświadczenia woli i z proponowaną metodologią wykładni i stosowania tych przepisów. Warto zwrócić uwagę, że w naszym piśmiennictwie pojawiły się już głosy dotyczące rozwiązań przyjętych w przepisach o interpretacji zamieszczonych w projekcie I Księgi KC. W rozważaniach *de lege ferenda* zostaną również uwzględnione poglądy autorów, którzy wypowiedzieli się już odnośnie do projektowanych przepisów⁴⁴.

⁴⁰ Zob. Z. Tobor, T. Pietrzykowski, Does theory of Contractual Interpretation rest on a mistake, [w:] Interpretation in Polish, German and European Private Law, B. Heiderhoff, G. Żmij (red.), Monachium 2011, s. 15 i n.; A. Bielska-Brodziak, Pułapka jednoznaczności, [w:] Studia z wykładni prawa, Cz. Martysz, Z. Tobor (red.), Bydgoszcz–Katowice 2008, s. 27.

⁴¹ A. Bielska-Brodziak, Pułapka jednoznaczności, s. 27, stwierdza, że interpretacja „jest zawsze próbą ustalenia intencji [...]” i jeśli „pomijamy rozważanie tego, co autor mógł chcieć nam powiedzieć, z pewnością nie ma to nic wspólnego z interpretacją”.

⁴² W projekcie I Księgi KC przyjęto termin „interpretacja”. Alternatywnie rozważany był termin „wykładnia”, który jest obecnie używany w KC. Teoretycy prawa używają obu terminów zamiennie i w teorii prawa trudno znaleźć silne argumenty natury dogmatycznej przemawiające za jednym bądź drugim pojęciem. W swoich opracowaniach dotyczących interpretacji oświadczenia woli używam obu terminów zamiennie.

⁴³ A. Bielska-Brodziak, Pułapka jednoznaczności, s. 27.

⁴⁴ Zob. w szczególności F. Zoll, Uwagi do art. 92 projektu – tzw. *merger clause*, TPP 2010, Nr 4, s. 61–65; B. Kaczorowska, Wizja wykładni umów w projekcie Księgi Pierwszej Kodeksu cywilnego, TPP 2011, Nr 2, s. 9–31; M. Romanowski, Skutki zastrzeżenia w umowie *merger clause*, PPH 2011,

W odniesieniu do niektórych projektowanych rozwiązań przedstawiono głosy krytyczne. Dotyczy to w szczególności unormowania klauzuli integracyjnej (*merger clause*). Warto z pewnością rozważyć, czy krytyka niektórych proponowanych rozwiązań nie jest uzasadniona i ewentualnie zaproponować ich modyfikację. Jest to drugi zasadniczy cel tej monografii. Mając na uwadze poczynione założenia, nie pretenduje ona zatem do kwalifikowania jej jako kompletnego prawnoporównawczego, dogmatycznego opracowania w zakresie rozwiązań krajowych (zarówno polskich, jak i obcych) o interpretacji oświadczenia woli i umów.

We wstępie jest też zwyczajowo miejsce na zamieszczenie fragmentu, który nie ma charakteru merytorycznego, a jest niezmiernie istotny dla autora. Jest to miejsce, w którym otwarta jest przestrzeń dla podziękowań kierowanych do osób, które w różny sposób przyczyniły się do powstania książki. Szczególnie bliskie jest mi wyjaśnienie znaczenia „wdzięczności” przez *W. Stróżewskiego*. Zgodnie z jego słowami, „wdzięczność nie jest przelotnym uczuciem, lecz egzystencjalną postawą, wyrosłą z doświadczenia zawdzięczenia czegoś komuś, a to znaczy: świadomości dopełnienia nas o coś, czego sami nie potrafilibyśmy osiągnąć”⁴⁵.

Jestem bardzo wdzięczna przede wszystkim recenzentowi prof. dr. hab. *Fryderykowi Zollowi* za bardzo cenne uwagi, które skłoniły mnie do ponownego pochylenia się nad niektórymi fragmentami książki i przemyślenia niektórych z formułowanych tez, a także zmodyfikowania tytułu monografii. Nie wszystkie jednak ze zgłaszanych uwag uwzględniłam. Ponoszę zatem w pełni odpowiedzialność za niedoskonałości tego opracowania. Jestem również bardzo wdzięczna Recenzentowi za pokazanie nowych kierunków badania interpretacji umów, w szczególności w kontekście określania treści zobowiązania umownego i oceny tego, jak zobowiązanie ma być wykonane w sposób należyty. Nieustannie pozostaję z ogromną wdzięcznością wobec mego Mistrza, prof. dr. hab. *Maksymiliana Pazdana*, który zawsze miał czas na niezmiernie dla mnie ważną i inspirującą wymianę myśli. Nigdy nie odmówił pochylenia się nad moją najmniejszą i być może, z Jego punktu widzenia, niewartą poświęcenia wielkiej uwagi wątpliwością. Dziękuję również osobom, z którymi mogłam konsultować niektóre swoje poglądy w dziedzinach, w których moje kompetencje są mniejsze. Mam tu na myśli w szczególności prof. dr. hab. *Zygmunta Tabora*, który twierdzi, że nasze stanowiska „różnią się pięknie”. Za taką płaszczyznę dyskursu pozostaję mu bardzo wdzięczna. Jego tezy bez wątplenia sprawiły, że na interpretację umów patrzę inaczej niż dawniej. Jednak nadal nie mogę się zgodzić z twierdzeniem, że rzeczywista intencja autora (składającego oświadczenie woli, stron umowy) jest odpowiedzią na wszystko i – niczym TOE w fizyce teoretycznej – wyjaśnia i rozwiązuje wszelkie trudności związane z interpretacją umów. Śmiem nadal twierdzić, że kierunek rozwiązań jednolitych oraz metodologii wykładni i stosowania przepisów o interpretacji umów jest odmienny. Chroni on bo-

Nr 12, s. 12; *R. Strugała*, *Postanowienia umowne dotyczące ważności, interpretacji i zmian umowy*, Wrocław 2012 (praca doktorska), s. 323 i n.

⁴⁵ *W. Stróżewski*, *O wielkości*. Szkice z filozofii człowieka, Kraków 2002, s. 313.

wiem także inną wartość niż rzeczywista intencja (zamiar). Chodzi tu o ochronę rozsądnych oczekiwań adresata oświadczenia woli bądź drugiej strony umowy, które są związane z ochroną ich uzasadnionego zaufania wzbudzonego w związku z zawartą umową lub złożonym oświadczeniem woli albo innym prawnie relewantnym zachowaniem się podmiotu prawa⁴⁶.

Jestem również bardzo wdzięczna, za pomoc doktorantkom *Małgosi Pohl*, *Anicie Strzebińczyk* oraz *Dorocie Seweryn* w dotarciu do wielu materiałów źródłowych a także dr. *Bartoszowi Kuci* oraz *Piotrowi Kochowi* w pracach redakcyjnych. Dziękuję również bardzo Pani *Danusi Gburskiej*, która jako kierownik naszej wydziałowej biblioteki dba nieustannie o zawartość bibliotecznych zbiorów, czyniąc je imponującymi, a także błyskawicznie zdobywa dla nas wszystkich literaturę niezbędną do powstania opracowań takich, jak to oddawane właśnie do rąk Czytelnika.

Największe podziękowania za wsparcie dające siły do napisania tej książki kieruję do moich najbliższych: *Piotra*, *Mikołaja* i *Mateusza*. Bez nich tej książki by nie było. Wielu innych tekstów również.

⁴⁶ Na uwagę zasługują w tym zakresie rozważania *P. Machnikowskiego*, *Prawne instrumenty ochrony zaufania przy zawieraniu umów*, Wrocław 2010, s. 108–111 oraz 124–127; *S. Grammonda*, *Reasonable Expectations and the Interpretation of Contracts Across Legal Traditions*, CBLJ 2010, t. 48, Nr 3, do których będę się wielokrotnie odwoływała.